

magura

BIULETYN MAGURSKIEGO PARKU
NARODOWEGO

nr 1 (19) STYCZEŃ – MARZEC 2020
(egzemplarz bezpłatny)

W numerze:

25 lat MPN!

Rak szlachetny
– walka o przetrwanie

Magóra Jasielska

W numerze:

25 lat Magurskiego
Parku Narodowego! 2

Szkolenie dla nauczycieli
przedszkolnych 4

Magurskie krajobrazy oczami
młodych artystów – nagrody rozdane! 5

Rak szlachetny w Polsce i w Beskidzie
Niskim Walka o przetrwanie 6

W poszukiwaniu Magóry Jasielskiej 10

Działalność społeczno-kulturalna
Łemków w Beskidzie Niskim
po 1989 roku 14

Wystawa przed Ośrodkiem
Edukacyjno-Muzealnym
im. Jana Szafrąńskiego w Krempnej 14

Przyroda mniej znana 15

Młody Przyrodnik 16

Zdjęcie na okładce: Potok Hucianka zimą
Siedlisko raka szlachetnego
fot. Sławomir Springer

Redaguje zespół:

Sławomir Springer – red. naczelny
Iwona Sochacka, Agnieszka Nowak,
Małgorzata Pichura, Ewa Wygonik,
Urszula Olchawa, Sławomir Basista.

Wydawca:

Magurski Park Narodowy
Krempna 59, 38-232 Krempna
tel./fax: 13 441 40 99, 13 441 44 40
e-mail: mpn@magurskipn.pl

Skład i druk: AGENT PR

Magurski Park Narodowy nie ponosi
odpowiedzialności za treść artykułów
i zdjęć osób trzecich.

Niniejszy materiał został opublikowany
dzięki dofinansowaniu NFOŚiGW.
Za jego treść odpowiada wyłącznie
Magurski Park Narodowy.

Dofinansowano ze środków
Narodowego Funduszu
Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej

fot. Damian Nowak

25 lat Magurskiego Parku Narodowego!

Katarzyna Pikunas

Magurski Park Narodowy

Magurski Park Narodowy powołano rozporządzeniem, które weszło w życie 1 stycznia 1995 roku, a więc 2020 jest rokiem jubileuszowym! Ten tekst jest krótkim wstępem do głębszego pochylenia się nad niezwykłymi okolicznościami, przed którymi postawił nas mijający czas. Przez cały 2020 rok będziemy posługiwać się specjalnym, jubileuszowym logotypem MPN zamiast tego oficjalnego. W logo niezmiennie towarzyszyć nam będzie lejący orlik krzykliwy, symbol Parku, tym razem jednak tło dla niego stanowi liczba 25. W Polsce są tylko 3 parki narodowe młodsze niż MPN, tzn. Narwiański PN i PN Bory Tucholskie, oba założone w 1996 roku oraz PN Ujście Warty z 2001 roku. Jest wiele parków starszych od naszego, lecz będziemy się chwalić

Z okazji Nowego Roku 2020

pragnę złożyć wszystkim sympatykom
Magurskiego Parku Narodowego
najserdeczniejsze życzenia:
zdrowia, szczęścia i wszelkiej pomyślności.
Niech ten Nowy Rok okaże się dla Was
szczodrym i łaskawym we wszystkie
wyżej wymienione dary,
oraz korzystny zarówno pod względem prywatnym
jak i zawodowym,
dając szansę na spełnienie marzeń.
Życzę również wielu okazji do uśmiechu
i radości oraz spokoju ducha.

Dyrektor MPN
Norbert Kieć

naszą rocznicą, bo to jednak ćwierć wieku za nami!
W związku z tym, ten rok będzie dla nas szczególny.

Planujemy wydanie albumu o Magurskim Parku Narodowym, który przede wszystkim przy pomocy fotografii przyrodniczej poprowadzi nas przez lata istnienia Parku. Album „Wczoraj i dziś” to próba uchwycenia zachodzących w przyrodzie zmian, zarówno na przestrzeni lat, jak i w poszczególnych porach roku. Nie obejdzie się również bez wspomnień „jak onegdaj bywało”. Będziemy rozpowszechniać okolicznościowe plakaty i broszurę o Magurskim Parku Narodowym. Te działania dofinansuje nam Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Jako podsumowanie 3-letniego projektu edukacyjnego *Przybliżyć naturę* ukaże się również ciekawy i nieszablonowy przewodnik *Szlak dobrych praktyk*, który będzie nie tylko opisywał przyrodnicze walory Parku i otuliny, nie tyle wskazywał konkretne miejsca, w których stosuje się tzw. dobre praktyki przyrodnicze, ale przede wszystkim będzie opowieścią o odwiecznej relacji człowieka z przyrodą. To uroczy melanz historii i natury, zapis życia pokoleń obok przyrody w postaci wywiadów, gwary, przepisów, zdjęć i wielu ciekawostek.

Chcemy, żeby to był rok spotkań – spotkań z ludźmi i spotkań z przyrodą, aby jak najwięcej osób wzięło udział w organizowanych przez nas wydarzeniach. Już w grudniu, w Ośrodku Edukacyjno – Muzealnym im. Jana Szafrńskiego przygotowano miejsce mikro-spotkań, gdzie we wspólnej

przestrzeni można przysiąść, zatopić się w fotelach i dobrej lekturze, a także porozmawiać z naszymi pracownikami. W 2020 roku nie zabraknie dobrze znanych już spotkań przy wierzbowych altanach i w terenie, ale przygotowujemy również zupełnie nowe wydarzenia.

Na drugą połowę roku planujemy konferencję naukową, która będzie m.in. podsumowaniem ćwierćwiecza działalności Parku, ochrony przyrody i rozwoju turystyki w otulinie Parku. Konferencję również dofinansuje NFOŚiGW. Ponadto na pamiątkę 25-lecia Parku chcielibyśmy przygotować limitowaną edycję pamiątek z MPN z jubileuszowym logo. O wszystkich wydarzeniach będziemy jeszcze oczywiście szeroko informować.

Wysokie, fot. Damian Nowak

Zdjęcie zakupione w ramach realizacji projektu
POIS.02.04.00-00-0168/16 „Ochrona zasobów przyrodniczych MPN”

Szkolenie dla nauczycieli przedszkolnych

Tekst i zdjęcia Ewa Wygonik

Magurski Park Narodowy

Każdy, kto miał okazję obserwować zachowania małych dzieci zgodzi się ze stwierdzeniem, że są one urodzonymi odkrywcami. Taka postawa jest zupełnie naturalna i wynika z ciekawości oraz chęci poznania otoczenia. Przedszkolaki interesują się i eksplorują środowisko przyrodnicze wokół siebie – jest niezwykle różnorodne, dostępne na wyciągnięcie ręki i może stanowić niewyczerpane źródło wrażeń, przeżyć i doświadczeń.

Można więc powiedzieć, że jednym z ważniejszych zadań wychowawcy przedszkolnego w zakresie edukacji przyrodniczej, która jest ważnym obszarem działań przedszkolnych, jest podtrzymywanie tej dziecięcej ciekawości i wrażliwości na naturę, budzenie w nim poczucia radości i pomaganiu w odkrywaniu jej piękna. To też najlepszy czas na kształtowanie pozytywnych postaw wobec niej.

Bardzo ważne jest, aby te działania nie ograniczały się tylko do patrzenia na przyrodę, ale obejmowały również aktywności angażujące pozostałe zmysły, ponieważ wiedza zdobyta na bezpośrednich doświadczeniach jest tą najbardziej wartościową.

Właśnie dlatego w sobotę, 23 listopada w Ośrodku Edukacyjno-Muzealnym im. Jana Szafrąńskiego w Krempnej odbyło się szkolenie dla nauczycieli

Poszukiwanie przyrodniczych skarbów

przedszkoli i oddziałów przedszkolnych zgłoszonych do programu „Okno do natury”. Była to doskonała okazja do podzielenia się z nimi, naszą wiedzą i doświadczeniem w obszarze edukacji przyrodniczej. Uczestniczki wzięły udział w zajęciach warsztatowych prowadzonych przez pracowniczki MPN. Kierownik ds. Edukacji Magdalena Kuś podzieliła się pomysłami na autorskie niskobudżetowe pomoce dydaktyczne z ogólnodostępnych materiałów. Pannie poznały też m. in. gatunki drzew oraz pomysły na zajęcia edukacyjne w klasie i w terenie. Jednym z punktów programu była projekcja filmu „Dzieci w Magurskim Parku Narodowym” (film można obejrzeć na kanale Magurskiego Parku Narodowego w serwisie You Tube).

Wydarzenia realizowane są w ramach dofinansowania z Funduszy Europejskich z projektu pn: Realizacja programu edukacyjnego dla społeczności lokalnej Magurskiego Parku Narodowego Przybliżyć Naturę (POIS.02.04.00-00-0101/16). Projekt współfinansowany jest ze środków krajowych z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Zabawy na łonie przyrody są dla dzieci fantastyczną zabawą

Twarz drzewa, propozycja na twórcze spędzenie czasu w plenerze

Magurskie krajobrazy oczami młodych artystów – nagrody rozdane!

Tekst: Urszula Olchawa, zdjęcia: Józef Różański

Magurski Park Narodowy

12 grudnia w Ośrodku Edukacyjno-Muzealnym im. Jana Szafraniego w Krempnej miała miejsce uroczystość rozdania nagród w dorocznych konkursach dla dzieci i młodzieży – XIV edycji konkursu plastycznego i XV fotograficznego, o wspólnym tytule „Magurskie krajobrazy”. Prace przysłało z wielu zakątków Polski, z bliska i z daleka. Jury składające się z zaproszonych artystów i pracowników MPN miało trudne zadanie, by wyłonić laureatów. Zwłaszcza prace nadesłane na konkurs plastyczny zachwyciły członkinie jury. Z roku na rok są one na wyższym poziomie artystycznym, i to nie tylko w ocenie jury. Ten tekst ma na celu zaproszenie do obejrzenia wystawy pokonkursowej prezentowanej w Ośrodku Edukacyjno – Muzealnym im. Jana Szafraniego w Krempnej. Znajdują się tutaj 152 prace plastyczne spośród 323 nadesłanych na konkurs oraz 28 zdjęć spośród 59 nadesłanych. Kategorii wiekowych w obu konkursach było dużo, nie sposób wymienić tu wszystkich laureatów, wyróżnionych, zainteresowanych odsyłamy na stronę internetową MPN do działu Aktualności.

Uroczystość rozdania nagród zgromadziła niestety niewielką liczbę osób w stosunku do liczby biorących udział oraz nagrodzonych. Szczególnie więc dziękujemy tym opiekunom, nauczycielom bądź

członkom rodzin, którzy sprawili, że ich podopieczni odebrali swoje nagrody osobiście, w czasie tejże uroczystości. Było nam niezmiernie miło, że mogliśmy się z nimi spotkać i porozmawiać.

Zapraszając młodych ludzi do konkursu, zachęcaliśmy ich aby pomogli propagować cały Beskid Niski w sercu którego znajduje się Magurski Park Narodowy. To, co możemy oglądać na wystawie to wspaniała promocja naszego regionu. Można tutaj rozpoznać konkretne miejsca w terenie, cerkwie z ich otoczeniem, kapliczki, potoki, mgły o świcie. Pokazują się też różne zwierzęta w charakterystycznych dla siebie porach dnia czy nocy, mroczne zakamarki... Niektórzy bardzo ciekawie uchwycili osobliwy charakter miejsc i postaci, inni pokazali swoją ulubioną porę roku. A wszystko to podkreślają zastosowane przeróżne techniki plastyczne. Jest tu chyba wszystko, czym urzeka Beskid Niski.

Wystawa dostępna będzie do końca kwietnia 2020 r. Poniżej krótka galeria z rozdania nagród.

Jeszcze raz gorąco zapraszamy do obejrzenia wystawy pokonkursowej i jednocześnie przypominamy iż w naszej Sali Wystawowej zawsze prezentujemy jakąś wystawę, głównie są to ekspozycje o tematyce przyrodniczej lub regionalnej.

Rak szlachetny w Polsce i w Beskidzie Niskim

Walka o przetrwanie

Tekst i zdjęcia: Maciej Bonk

Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk

W Polsce występuje obecnie, co najmniej sześć gatunków raków. Stwierdzenie, „co najmniej” jest o tyle ważne, że w hodowlach akwarystycznych spotyka się wiele gatunków pochodzących z Ameryki Północnej. Te, gdy zostaną wypuszczone, mają potencjał do rozrodu i rozprzestrzenienia się w naszych warunkach klimatycznych. Wracając do stwierdzonych gatunków, lista obejmuje raka szlachetnego (jedyne rodzime dla dorzeczy Wisły i Odry gatunek), raka błotnego (gatunek rodzime dla dorzeczy na wschód od zlewni Wisły), raka pręgowatego i sygnałowego (gatunek obcy pochodzący z USA), raka Luizjańskiego (USA) oraz raka marmurkowego. Ten ostatni najprawdopodobniej pochodzi od jednego z północnoamerykańskich gatunków, jednak jest to forma tetraploidalna, która jako gatunek najprawdopodobniej powstała w hodowlach akwariowych. Ponadto, istnieje cień szansy, że w górach, w polskich ciekach należących do zlewni Dunaju lub Łaby występuje również rak kamiennik. W przypadku potwierdzenia jego występowania należałoby go uznać za gatunek rodzime. Łatwo zauważyć, że większość gatunków raków spotykanych w wodach Polski to gatunki obce. Są to jednocześnie gatunki (z wyjątkiem raka błotnego) bardzo niebezpieczne

dla raków szlachetnych. Są nie tylko konkurentami, ale też przenoszą zwykle śmiertelną dla rodzimych raków chorobę grzybiczą, która ze względu na szybkość eliminacji lokalnych populacji raków została nazwana raczą dżumą.

Rak szlachetny, który niegdyś występował zasadniczo w całej Polsce, z wyjątkiem najwyższych partii Karpat i Sudetów, jest obecnie w regresie. Jego stanowiska zachowały się głównie na południowym wschodzie kraju oraz w Karpatach – regionach gdzie nie doszło jeszcze do inwazji obcych gatunków raków lub ich występowanie jest bardzo ograniczone. Stanowiska w północnej i zachodniej części kraju są nieliczne i uznawane za wyspowe. Tam rak szlachetny zachował się w miejscach nieskolonizowanych przez obce gatunki tych skorupiaków, lub takich gdzie inwazyjne raki są wolne od raczej dżumy. Warto wspomnieć, że oprócz chorób i konkurencji ze strony obcych gatunków, rakom szlachetnym zagraża również regulacja rzek, zanieczyszczenia wód, w tym te spowodowane stosowaniem chemii rolniczej.

Rak szlachetny preferuje wody płynące, obecnie spotyka się go głównie w małych pierwszo- lub drugorzędowych ciekach. Na północy kraju spotykany jest również w jeziorach polodowcowych, niekiedy

Rak szlachetny. Gatunek niegdyś pospolity w całej Polsce. Obecnie jest w regresie i występuje głównie w ciekach południowej i południowo-wschodniej Polski.

Siedlisko występowania raków szlachetnych w Jasiołce.

zasiedla stawy karpiove. Rakami szlachetnymi zarazano też niegdyś glinianki i kamieniołomy, stąd jego obecność w niektórych tego typu zbiornikach. Jest to gatunek o dość dużych wymaganiach siedliskowych. Niezależnie od typu ciek czy zbiornika, preferuje wody chłodne i dobrze natlenione, najlepiej lekko zasadowe. Mimo to unika jednak górskich strumieni o zbyt dużym nachyleniu. Jego wąski zakres tolerancji najlepiej oddaje stwierdzenie, że na niżu chętnie występuje w ciekach nawiązujących charakterem do cieków wyżynnych lub górskich, zaś w górach wybiera te, które charakterem nawiązują do cieków nizinnych. Ważnym elementem środowiska raka szlachetnego są obiekty mogące stanowić schronienie np. korzenie drzew przerastające skarpy cieków, duże

kamienie i szczeliny skalne. W miejscach gdzie podłoże jest spoiste (iły, gliny) raki szlachetne kopią nory. Sytuacja raka szlachetnego w kraju jak wspomniano wyżej jest zdecydowanie zła. Mimo, że nadal znajdowane są nowe stanowiska tego gatunku, nadal dokumentuje się zanik znanych wcześniej. Te „nowe” stanowiska na ogół nie są wynikiem kolonizacji, ale wynikają z niedostatecznego rozpoznania występowania gatunku. Przy występowaniu gatunku już tylko w niemal jednej trzeciej pierwotnego krajowego zasięgu, na tym tle całkiem nieźle wyróżniają się Karpaty. Podczas prowadzonej od 2017 roku akcji Szukamy raków (Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk i Towarzystwo Badań i Ochrony Przyrody), w tym łańcuchu górskim wykryto ponad

Rak pręgowaty. Gatunek stanowiący poważne zagrożenie dla rodzimych europejskich raków. Jest on nie tylko konkurentem, ale też nosicielem zwykle śmiertelnej dla „naszych” raków grzybicy – tzw. raczej dżumy. Jego potencjalnemu rozprzestrzenieniu w górach mogą sprzyjać duże zbiorniki zaporowe, szczególnie, jeżeli zostanie do nich wpuszczony np. jako nadmiarowa przynęta wędkarska.

Wykrywanie raków ułatwiają resztki tych zwierząt pozostawiane na brzegach cieków przez wydry. Wydra jest jednym z ważniejszych naturalnych wrogów raków. Nie wykazano jednak, aby przyczyniała się do zaniku lokalnych populacji. Presja drapieżnicza może jednak okazać się zbyt silna, jeżeli do lokalnych populacji poza rodzimymi drapieżnikami zostaną wprowadzone obce gatunki ryb lub dotrą do nich norki amerykańskie lub szopy pracze.

25 stanowisk gatunku z ok. 100 stwierdzeń dla całej Polski. Co więcej, w górach nie wykryto w ramach tych działań ani jednego stanowiska obcych gatunków raków. Dopiero dokładniejsze rozeznanie i badania prowadzone przez autora niniejszego artykułu (publikacje w przygotowaniu) na terenie zachodnich Karpat pozwoliły na wykrycie dwóch stanowisk inwazyjnego raka pręgowatego w zbiornikach zaporowych: Dobczyckim i Tresna (tzw. Jeziorze Żywieckim) tuż przy granicy terenów górskich. Pomimo penetracji ponad 40 odcinków dużych rzek karpaccich, jedynym wykrywanym w nich gatunkiem raka był rak szlachetny. Co więcej, stwierdzany jest on nie tylko w małych strumieniach (tak jak poza górami), ale też w dolnych odcinkach takich dużych rzek jak Ropa, Wisłoka czy Jasiołka. Takie zróżnicowanie siedliskowe może świadczyć o tym, że w Karpatach panują lepsze niż na niżu warunki dla zachowania tego gatunku i jego zasięg nie został ograniczony tylko do najmniejszych cieków. Szczególnie niskie pasma górskie obfitujące w meandrujące cieki o niewielkim spadku mogą być cenne dla ochrony raka szlachetnego. W tym kontekście Beskid Niski jako pasmo względnie niskie, obfituje w potencjalne siedliska. Niestety poza kilkoma obserwacjami z tego terenu, oraz nielicznymi doniesieniami o występowaniu tego gatunku w Magurskim Parku Narodowym nie prowadzono tu dokładnych badań inwentaryzacyjnych. Prawdopodobnie rak szlachetny jest na tym terenie względnie pospolity i należy się spodziewać wykrycia kolejnych jego stanowisk. Z pewnością występuje w Wisłoce i niektórych jej dopływach graniczących z Parkiem (dane własne, dokładna lokalizacja nie jest ujawniona ze względu na możliwość kłusownictwa). Znane są też stanowiska z dopływów

Ropy w zachodniej części Beskidu Niskiego. Ogólnie rzecz biorąc, tereny górskie, w tym Beskid Niski są względnie bezpieczną ostoją raka szlachetnego. Służą temu nie tylko naturalnie dobra jakość wody, ale słaby wpływ zanieczyszczeń wód w związku z rolnictwem czy przemysłowymi zanieczyszczeniami. Niestety, siedliska raków (zarówno te gdzie raki szlachetne wykryto, jak i potencjalne) w Beskidzie niskim są poważnie zagrożone. Pomimo dobrej jakości wód i dostępności optymalnych dla gatunku siedlisk, w przyszłości poważny negatywny wpływ na populacje raków w regionie może mieć planowany zbiornik Myscowa-Kąty. Zbiorniki zaporowe są dla ekosystemu rzecznoego zupełnie obcym tworem, szczególnie w polskiej części Karpat, gdzie naturalnie brak jest większych zbiorników wód stojących. Zwykle ze słabo wykształconym litoralem lub wręcz jego brakiem, są siedliskiem trudnym do skolonizowania przez raki szlachetne. Zbiorniki takie w szybkim czasie po ich powstaniu zarybiane są zasadniczo obcymi dla Karpat rybami drapieżnymi takimi jak sandacz, okoń, sum – gatunkami które ponadto, chętnie żerują na rakach. Co więcej, obecność zbiornika powoduje wkraczanie tych gatunków w górę cieków, co potwierdziły badania prof. Kukuły nad okoniami. Zalany przez zbiornik spory fragment Wisłoki i części jej dopływów, będący obecnie siedliskiem raków szlachetnych stanie się siedliskiem suboptymalnym. Populacje zajmujące obecnie cieki po obydwu stronach Wisłoki zostaną od siebie częściowo izolowane (rakom trudniej przemieszczać się w poprzek głębokiego i obfitego w ryby drapieżne zbiornika niż wzdłuż cieków), co w przyszłości może doprowadzić do szkodliwego chowu wsobnego na skutek krzyżowania się osobników w bliskim pokrewieństwie. Inny

Sandacz – gatunek, który na większości zasięgu występowania raka szlachetnego jest gatunkiem rodzimym. Nie występuje jednak na ogół, w najmniejszych ciekach – miejscach występowania raków. W górach jednak naturalnie rzadki, może jednak występować w dużych liczebnościach w zbiornikach zaporowych zwiększając presję drapieżniczą na raki.

negatywny wpływ zbiornika to zmiana lokalnych warunków termicznych. Na zalanym odcinku duża masa wody będzie łagodziła amplitudę temperatury, co z kolei może spowodować wytworzenie się warunków klimatycznych optymalnych dla najgroźniejszego dla raka szlachetnego intruza – wspomnianego wcześniej raka pręgowatego, którego ekspansja w polskiej części Karpat jest hamowana najpewniej przez warunki termiczne. Z drugiej zaś strony, przy zastosowaniu dolnego odpływu wody ze zbiornika (standardowe rozwiązanie w średnich i dużych obiektach tego typu), będzie powodować

zbytne obniżenie temperatury w rzece poniżej zaporu. To z kolei może doprowadzić do zbyt niskiej temperatury w sezonie wegetacyjnym, gdy naturalnie jest ona wyższa. Trudno też przewidzieć, jak na populację raków, ale też innych chronionych zwierząt żyjących poniżej planowanej zapory (np. skójkę gruboskorupowej czy kozy bałtyckiej), wpłynie zahamowanie transportu rumowiska. Przyszłość beskidzkich raków szlachetnych jest, więc niepewna przynajmniej w Wistoce i jej dopływach. Planowany zbiornik może okazać się kolejnym krokiem w stronę zaniku tego charyzmatycznego gatunku w Polsce.

Małe, pierwszorzędowe ciekły z urozmaïconymi siedliskami sã jednymi z najwã¿niejszych siedlisk raków zarówno w górach jak i na ni¿u.

W poszukiwaniu Magóry Jasielskiej

Tekst i zdjęcia: Piotr Aleksander Borkowski

Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, Oddział Jasto

Magura – słowo jest pochodzenia wołoskiego,^{1, 2} i oznacza wyniosły, samotny masyw górski lub jego kulminację. Najprawdopodobniej przejęte ok. VI w. od Słowian, z czasem przekształcone z mogyla („mogiła, kurhan, wzgórze”) na magura³. Poprzez migracje Wołochów rozpowszechniło się na obszar całych Karpat. Występuje w nazwach wielu obiektów geograficznych, w szczególności pasm i szczytów górskich. Na obszarze Beskidu Niskiego, (do 1953 r. Beskidu Średniego)^{4, 5, 6} również występują pasma i szczyty zawierające w nazwie słowo „magura” – choćby Magura Małastowska czy Magura Wątkowska. Nas najbardziej interesuje gdzie zapodziała się Magóra Jasielska 833 m n.p.m. Chociaż nazwa zniknęła z mapy i ze spisu wycieczek w regulaminie GOT to przecież wiatr historii nie spowodował erozji samego szczytu. Zafascynowani historią Beskidu Niskiego, przy okazji prowadzenia prac znakarskich w paśmie Magury Wątkowej postanowiliśmy odnaleźć ją nie tylko na mapie naszym głównym celem było zlokalizowanie jej w terenie, oznakowanie szczytu i przywrócenie jej należnego miejsca na szlaku turystycznym. W tym miejscu na moment cofniemy się w czasie i powrócimy do źródeł turystyki, do początków znakowania szlaków w Polsce, w tym w Beskidzie Niskim. Po przekopaniu się przez dokumentację, analizę źródeł pisanych i starych map, pora wyruszyć na szlak. Skupiliśmy się na Paśmie Magury Wątkowskiej. Szczególnie interesował nas fragment pomiędzy Kornutami, a Wątkową. Gdzieś na szlaku lub zaraz obok jest szczyt 833 m n.p.m... Tam skoncentrujemy się na poszukiwaniu zaginionej Magóry Jasielskiej.

Trochę o historii i powstaniu szlaków turystycznych

Pierwsze znakowane szlaki turystyczne na ziemiach polskich pojawiły się mniej więcej 130 temu. Powstanie znakowanych szlaków związane było z rozwojem turystyki pieszej na obszarach górskich, do czego znacznie przyczyniło się Towarzystwo Tatrzańskie. Podejmowane przez nie działania możemy uznać za początki zagospodarowania turystycznego polskich gór. Proces ten trwa nieprzerwanie do dnia

dzisiejszego. W jego wyniku projektowane są nowe odcinki szlaków, ze względu na walory krajoznawcze lub turystyczne terenu, inne podlegają skasowaniu, z uwagi na bezpieczeństwo turystów lub ochronę przyrody.

8 czerwca 1934 r. w Jaremczy (obecnie Ukraina) miał miejsce Zjazd Turystyczno-Uzdrowiskowy, na którym Witold Mileski w imieniu Polskiego Towarzystwa Tatrzańskie zaproponował standaryzację znakowania szlaków turystycznych prowadzonych w górach. Wprowadził podział szlaków na: główne, łącznikowe, dojazdowe i poboczne, a także zaproponował wprowadzenie „Instrukcji znakowania szlaków turystycznych w Karpatach”, która zawierała szczegółowe zasady i technologię prowadzenia prac znakarskich. Instrukcja ta została przez zjazd przyjęta jako obowiązująca na terenie Karpat Polskich. 18 stycznia 1935 r. Instrukcję zaakceptowało również Ministerstwo Komunikacji, które wydało specjalne wydawnictwo pod tytułem „Prowadzenie i znakowanie szlaków turystycznych w Karpatach”.

W Polskich Karpatach dwudziestolecie międzywojenne było okresem wyraźnego nasilenia ruchu turystycznego, który kierował się zasadniczo do uzdrowisk, a w dalszej kolejności do stacji klimatycznych i stacji sportów zimowych. W Karpatach niektóre miejscowości odwiedzane wcześniej jako letniska, w okresie międzywojennym stały się równie popularnymi bazami wypadowymi dla wycieczek górskich. Turyści pragnęli poznawać coraz to nowe zakątki naszego kraju, podejmować wyzwania, ale też zdobywać właśnie powstałą Górską Odznakę Turystyczną.⁷ Jej zdobycie stanowiło swego rodzaju nobilitację wśród licznej rzeszy turystów. Sytuacja taka spowodowała konieczność zapewnienia dobrze wyznaczonych ścieżek, żeby zapewnić bezpieczeństwo indywidualnym turystom.

W regionie Beskidu Niskiego dopiero przed II wojną światową powstają znakowane szlaki turystyczne. Tereny te były niskie, mocno zaludnione i jak opisują przewodniki turystyczne, były zwiedzane przez krajoznawców i badaczy folkloru. Nie było szlaków, schronisk i innej infrastruktury turystycznej, a ruch turystyczny poza niektórymi miejscami

był nieznaczny. Dopiero pomysł połączenia Głównym Szlakiem Górskim źródeł Wisły ze źródłami Czeremoszu spowodował wyznakovanie w latach 1934-1935 odcinka Głównego Szlaku Beskidzkiego i tak Beskid Środkowy (później Niski), a właściwie jego najciekawsze zakątki zostały udostępnione dla turystów.

Fragment Beskidu Niskiego, który szczególnie nas interesuje, pasmo Magury Wątkowskiej obejmował już w połowie lat 30. ubiegłego wieku kilka wyznakowanych szlaków. Na Wątkową prowadziły szlaki z Gorlic, Przegoniny, Folsza, Małastowa, Krempnej i Nowego Żmigrodu. To, że z każdej, letniskowej miejscowości u podnóży Magury Wątkowskiej prowadziły wyznakowane szlaki na szczyt Wątkowej i Kornutów, pokazuje jak atrakcyjnie turystycznie i krajoznawczo przedstawiało się pasmo. (W tamtym czasie szczyty były niezalesione i rozciągał się z nich widok tak na pasmo Magury Małastowskiej, pasma graniczne jak i na pogórza: strzyżowskie, ciężkowickie i kotlinę jasielską. Jeszcze w połowie lat 50. ubiegłego wieku skałki na Kornutach były dobrze widoczne z Bartnego i Przegoniny, co widać na poniżej zamieszczonej pocztówce).

O walorach turystycznych i widokowych tych okolic już w latach 30. ubiegłego wieku informowała Dyrekcja Uzdrowiska w Wapiennem, w ulotce reklamowej zachwalając nie tylko zalety samego uzdrowiska,

WAPIENNE

źródł pod Gorlicami

Kąpiele siarczane, borowinowe, mułowo-słoneczne, na żądanie kwasowęglowe.

Leczają: reumatyzm, dnę, otyłość, choroby kobiece, skórne, etc.

Poleca się kąpiele siarczane ze źródła Nr. 1 są one jedną z najsukuteczniejszych metod leczniczych w schorzeniach pozapalnych, w schorzeniach wysiękowych stawów, w obrzękach gruczołów i kości.

Skład chemiczny wody ze źródła siarczanego Nr. 1 według analizy wykonanej w Akademii górniczej w Krakowie metodą elektro-chemiczną.

Analiza ilościowa - jakościowa	
0,014 H ₂ S	0,012 Li Cl
0,123 K. Cl.	0,649 Mg. Cl ₂
1,166 Ca. O.	0,957 C. O ₂

SEZON od 15-go MAJA do 31-go PAŹDZIERNIKA

CENY BARDZO NISKIE

Atrakcyjna okolica polecane spacer, szlaki widokowe Magóra Małastowska, Kornuty, Magóra Jasielska, Magóra Wątkowska

INFORMUJE DYREKCJA W WAPIENNEM, GORLICE

Drukarnia Jędrka Knapika 419/38

fot. archiwum PTTK Jasło

POLSKIE TOWARZYSTWO TATRZAŃSKIE REGULAMIN GÓRSKIEJ OZNAKI TURYSTYCZNEJ P. T. T. wraz ze spisanem jednolitej wyznakowanej trasz szlaków prowadzących do G. O. I. Wyd. II, poprawione i uzupełnione. KRAKÓW 1936	— 47 — <table border="0" style="width: 100%; font-size: small;"> <tr> <td>420</td> <td>Muscyna—Wielka Polana (796 m)—Magóra (926 m)</td> <td style="text-align: right;">3/2</td> </tr> <tr> <td>421</td> <td>Muscyna—Dubne (904 m)—Zimne (919 m)—Leluchów</td> <td style="text-align: right;">5/5</td> </tr> <tr> <td>422</td> <td>Muscyna—Dubne (904 m)—Czarny Horb (862 m)—Barwinek (796 m)—Kamienny Horb (827 m)—grzbieciem granicznym na Tyliczką Przełęcz</td> <td style="text-align: right;">10/10</td> </tr> </table> XII. Beskidy Środkowe. A. Od Kryniccy po Gorlice i Konieczną <table border="0" style="width: 100%; font-size: small;"> <tr> <td>423</td> <td>Krynica—Hagary (866 m)—Dzielo (794 m)—Beskid—Lackowa (999 m)—Ostry Wierch (953 m)—Wyszowa</td> <td style="text-align: right;">10/10</td> </tr> <tr> <td>424</td> <td>Wyszowa—Jawozynka (872 m)—Przełęcz Rogińska (846 m)—Jawozynka (885 m)—Beskid (694 m) Konieczna</td> <td style="text-align: right;">7/7</td> </tr> <tr> <td>425</td> <td>Kamionka—Skalnik (672 m)—Marszok (777 m)—Sępalska Góra (826 m) Tokarnia (828 m)—Czersta (871 m)—Uboz (837 m)—Florynka</td> <td style="text-align: right;">8/8</td> </tr> <tr> <td>426</td> <td>Piszczkowa—Postawie (816 m)—Jaworzec (882 m)—Grybów</td> <td style="text-align: right;">6/7</td> </tr> <tr> <td>427</td> <td>Grybów—Chelm (779 m)—Homola (707 m)—Uście Ruskie</td> <td style="text-align: right;">9/9</td> </tr> <tr> <td>428</td> <td>Grybów—Chelm (779 m)—Ropa</td> <td style="text-align: right;">4/4</td> </tr> <tr> <td>429</td> <td>Stróż—Jelona Góra (747 m)—Szymbark lub Ropa</td> <td style="text-align: right;">6/6</td> </tr> </table>	420	Muscyna—Wielka Polana (796 m)—Magóra (926 m)	3/2	421	Muscyna—Dubne (904 m)—Zimne (919 m)—Leluchów	5/5	422	Muscyna—Dubne (904 m)—Czarny Horb (862 m)—Barwinek (796 m)—Kamienny Horb (827 m)—grzbieciem granicznym na Tyliczką Przełęcz	10/10	423	Krynica—Hagary (866 m)—Dzielo (794 m)—Beskid—Lackowa (999 m)—Ostry Wierch (953 m)—Wyszowa	10/10	424	Wyszowa—Jawozynka (872 m)—Przełęcz Rogińska (846 m)—Jawozynka (885 m)—Beskid (694 m) Konieczna	7/7	425	Kamionka—Skalnik (672 m)—Marszok (777 m)—Sępalska Góra (826 m) Tokarnia (828 m)—Czersta (871 m)—Uboz (837 m)—Florynka	8/8	426	Piszczkowa—Postawie (816 m)—Jaworzec (882 m)—Grybów	6/7	427	Grybów—Chelm (779 m)—Homola (707 m)—Uście Ruskie	9/9	428	Grybów—Chelm (779 m)—Ropa	4/4	429	Stróż—Jelona Góra (747 m)—Szymbark lub Ropa	6/6
420	Muscyna—Wielka Polana (796 m)—Magóra (926 m)	3/2																													
421	Muscyna—Dubne (904 m)—Zimne (919 m)—Leluchów	5/5																													
422	Muscyna—Dubne (904 m)—Czarny Horb (862 m)—Barwinek (796 m)—Kamienny Horb (827 m)—grzbieciem granicznym na Tyliczką Przełęcz	10/10																													
423	Krynica—Hagary (866 m)—Dzielo (794 m)—Beskid—Lackowa (999 m)—Ostry Wierch (953 m)—Wyszowa	10/10																													
424	Wyszowa—Jawozynka (872 m)—Przełęcz Rogińska (846 m)—Jawozynka (885 m)—Beskid (694 m) Konieczna	7/7																													
425	Kamionka—Skalnik (672 m)—Marszok (777 m)—Sępalska Góra (826 m) Tokarnia (828 m)—Czersta (871 m)—Uboz (837 m)—Florynka	8/8																													
426	Piszczkowa—Postawie (816 m)—Jaworzec (882 m)—Grybów	6/7																													
427	Grybów—Chelm (779 m)—Homola (707 m)—Uście Ruskie	9/9																													
428	Grybów—Chelm (779 m)—Ropa	4/4																													
429	Stróż—Jelona Góra (747 m)—Szymbark lub Ropa	6/6																													

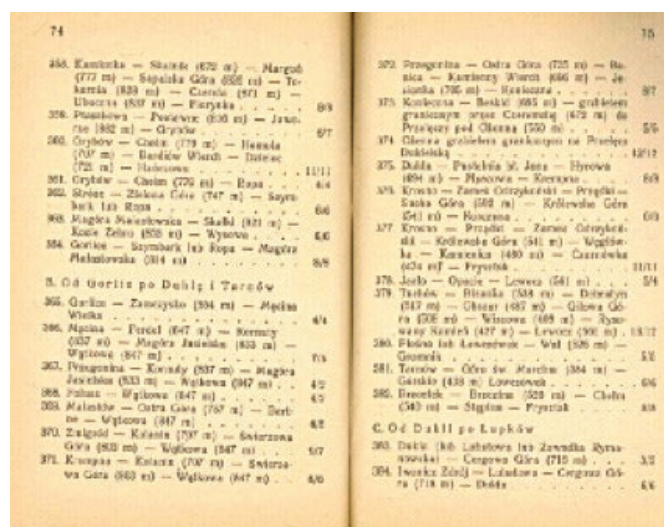
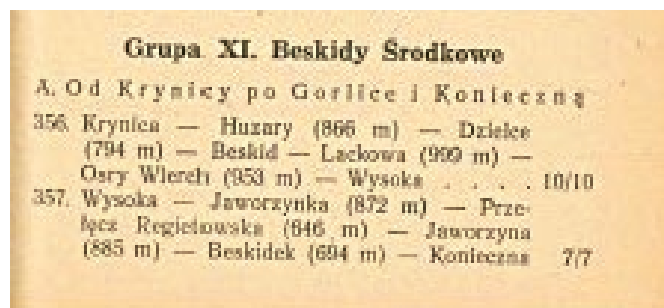
— 48 — <table border="0" style="width: 100%; font-size: small;"> <tr> <td>430</td> <td>Uście Ruskie—Skałki (821 m)—Kozia Zebro (833 m)—Wyszowa</td> <td style="text-align: right;">6/6</td> </tr> <tr> <td>431</td> <td>Gorlice—Bartnica (652 m)—Magóra Małastowska (814 m)—Banica</td> <td style="text-align: right;">9/9</td> </tr> </table> B. Od Gorlic po Duklę i Tarną Gó w <table border="0" style="width: 100%; font-size: small;"> <tr> <td>432</td> <td>Gorlice—Zamożysko (554 m)—Męcina Wielka</td> <td style="text-align: right;">4/4</td> </tr> <tr> <td>433</td> <td>Męcina—Ferdaj (647 m)—Kornuty (837 m)—Magóra Jasielska (855 m)—Wątkowa (847 m)</td> <td style="text-align: right;">7/5</td> </tr> <tr> <td>434</td> <td>Przegonina—Kornuty (837 m)—Magóra Jasielska (855 m)—Wątkowa (847 m)</td> <td style="text-align: right;">4/2</td> </tr> <tr> <td>435</td> <td>Folsz—Wątkowa (847 m)</td> <td style="text-align: right;">4/2</td> </tr> <tr> <td>436</td> <td>Małastów—Ostra Góra (757 m)—Bartno—Wątkowa (847 m)</td> <td style="text-align: right;">6/5</td> </tr> <tr> <td>437</td> <td>Zmigród—Kolanin (707 m)—Świętowa Góra (805 m)—Wątkowa (847 m)</td> <td style="text-align: right;">9/7</td> </tr> <tr> <td>438</td> <td>Krupnia—Kolanin (707 m)—Świętowa Góra (805 m)—Wątkowa (847 m)</td> <td style="text-align: right;">8/6</td> </tr> <tr> <td>439</td> <td>Przegonina—Ostra Góra (757 m)—Banica—Kamienny Wierch (696 m)—Jasiołka (705 m)—Konieczna</td> <td style="text-align: right;">9/7</td> </tr> <tr> <td>440</td> <td>Konieczna—Beskid (695 m)—grzbieciem granicznym przez Czeremchę (672 m) do Przełęczy pod Ożenną (559 m)</td> <td style="text-align: right;">5/5</td> </tr> </table>	430	Uście Ruskie—Skałki (821 m)—Kozia Zebro (833 m)—Wyszowa	6/6	431	Gorlice—Bartnica (652 m)—Magóra Małastowska (814 m)—Banica	9/9	432	Gorlice—Zamożysko (554 m)—Męcina Wielka	4/4	433	Męcina—Ferdaj (647 m)—Kornuty (837 m)—Magóra Jasielska (855 m)—Wątkowa (847 m)	7/5	434	Przegonina—Kornuty (837 m)—Magóra Jasielska (855 m)—Wątkowa (847 m)	4/2	435	Folsz—Wątkowa (847 m)	4/2	436	Małastów—Ostra Góra (757 m)—Bartno—Wątkowa (847 m)	6/5	437	Zmigród—Kolanin (707 m)—Świętowa Góra (805 m)—Wątkowa (847 m)	9/7	438	Krupnia—Kolanin (707 m)—Świętowa Góra (805 m)—Wątkowa (847 m)	8/6	439	Przegonina—Ostra Góra (757 m)—Banica—Kamienny Wierch (696 m)—Jasiołka (705 m)—Konieczna	9/7	440	Konieczna—Beskid (695 m)—grzbieciem granicznym przez Czeremchę (672 m) do Przełęczy pod Ożenną (559 m)	5/5	— 49 — <table border="0" style="width: 100%; font-size: small;"> <tr> <td>441</td> <td>Ożenna grzbieciem granicznym na Przełęcz Dukielska</td> <td style="text-align: right;">12/12</td> </tr> <tr> <td>442</td> <td>Dukla—Pusielin Id. Jana—Hymowa (694 m)—Myszowa—Krempna</td> <td style="text-align: right;">8/8</td> </tr> <tr> <td>443</td> <td>Krosno—Zamek Odrzykociński—Przedki—Sucha Góra (592 m)—Królewska Góra (541 m)—Korezyna</td> <td style="text-align: right;">6/6</td> </tr> <tr> <td>444</td> <td>Krosno—Przytki—Zamek Odrzykociński—Królewska Góra (541 m)—Węglówka—Kamienica (489 m) Czarnówka (474 m)—Fryszak</td> <td style="text-align: right;">11/11</td> </tr> <tr> <td>445</td> <td>Jasło—Opacie—Lisowc (561 m)</td> <td style="text-align: right;">5/4</td> </tr> <tr> <td>446</td> <td>Łuchów—Biszanka (578 m)—Do-bratyn (517 m)—Obszar (487 m)—Kowalowy (508 m)—Wyszowa (409 m)—Lisowc (561 m)</td> <td style="text-align: right;">15/12</td> </tr> <tr> <td>447</td> <td>Łlesna lub Łowczówek—Obelisk pod Łowczówkiem—Wiel (526 m)—Gromnik</td> <td style="text-align: right;">5/5</td> </tr> <tr> <td>448</td> <td>Tarnob—Góra św. Marcina (564 m)—Górskie (467 m)—Łowczówek</td> <td style="text-align: right;">6/6</td> </tr> <tr> <td>449</td> <td>Brzostek—Brezina (529 m)—Chelm (552 m)—Sępalska—Fryszak</td> <td style="text-align: right;">8/8</td> </tr> </table> C. Od Dukli po Łupków <table border="0" style="width: 100%; font-size: small;"> <tr> <td>450</td> <td>Dukla (lub Labotowa lub Zawadka Bymanowska)—Cergowa Góra (718 m)</td> <td style="text-align: right;">5/2</td> </tr> <tr> <td>451</td> <td>Łwonez Zdroj—Łwonez—Cergowa Góra (718 m)—Dukla</td> <td style="text-align: right;">6/6</td> </tr> <tr> <td>452</td> <td>Łwonez Zdroj—Sucha Góra (698 m)</td> <td style="text-align: right;">4</td> </tr> </table>	441	Ożenna grzbieciem granicznym na Przełęcz Dukielska	12/12	442	Dukla—Pusielin Id. Jana—Hymowa (694 m)—Myszowa—Krempna	8/8	443	Krosno—Zamek Odrzykociński—Przedki—Sucha Góra (592 m)—Królewska Góra (541 m)—Korezyna	6/6	444	Krosno—Przytki—Zamek Odrzykociński—Królewska Góra (541 m)—Węglówka—Kamienica (489 m) Czarnówka (474 m)—Fryszak	11/11	445	Jasło—Opacie—Lisowc (561 m)	5/4	446	Łuchów—Biszanka (578 m)—Do-bratyn (517 m)—Obszar (487 m)—Kowalowy (508 m)—Wyszowa (409 m)—Lisowc (561 m)	15/12	447	Łlesna lub Łowczówek—Obelisk pod Łowczówkiem—Wiel (526 m)—Gromnik	5/5	448	Tarnob—Góra św. Marcina (564 m)—Górskie (467 m)—Łowczówek	6/6	449	Brzostek—Brezina (529 m)—Chelm (552 m)—Sępalska—Fryszak	8/8	450	Dukla (lub Labotowa lub Zawadka Bymanowska)—Cergowa Góra (718 m)	5/2	451	Łwonez Zdroj—Łwonez—Cergowa Góra (718 m)—Dukla	6/6	452	Łwonez Zdroj—Sucha Góra (698 m)	4
430	Uście Ruskie—Skałki (821 m)—Kozia Zebro (833 m)—Wyszowa	6/6																																																																				
431	Gorlice—Bartnica (652 m)—Magóra Małastowska (814 m)—Banica	9/9																																																																				
432	Gorlice—Zamożysko (554 m)—Męcina Wielka	4/4																																																																				
433	Męcina—Ferdaj (647 m)—Kornuty (837 m)—Magóra Jasielska (855 m)—Wątkowa (847 m)	7/5																																																																				
434	Przegonina—Kornuty (837 m)—Magóra Jasielska (855 m)—Wątkowa (847 m)	4/2																																																																				
435	Folsz—Wątkowa (847 m)	4/2																																																																				
436	Małastów—Ostra Góra (757 m)—Bartno—Wątkowa (847 m)	6/5																																																																				
437	Zmigród—Kolanin (707 m)—Świętowa Góra (805 m)—Wątkowa (847 m)	9/7																																																																				
438	Krupnia—Kolanin (707 m)—Świętowa Góra (805 m)—Wątkowa (847 m)	8/6																																																																				
439	Przegonina—Ostra Góra (757 m)—Banica—Kamienny Wierch (696 m)—Jasiołka (705 m)—Konieczna	9/7																																																																				
440	Konieczna—Beskid (695 m)—grzbieciem granicznym przez Czeremchę (672 m) do Przełęczy pod Ożenną (559 m)	5/5																																																																				
441	Ożenna grzbieciem granicznym na Przełęcz Dukielska	12/12																																																																				
442	Dukla—Pusielin Id. Jana—Hymowa (694 m)—Myszowa—Krempna	8/8																																																																				
443	Krosno—Zamek Odrzykociński—Przedki—Sucha Góra (592 m)—Królewska Góra (541 m)—Korezyna	6/6																																																																				
444	Krosno—Przytki—Zamek Odrzykociński—Królewska Góra (541 m)—Węglówka—Kamienica (489 m) Czarnówka (474 m)—Fryszak	11/11																																																																				
445	Jasło—Opacie—Lisowc (561 m)	5/4																																																																				
446	Łuchów—Biszanka (578 m)—Do-bratyn (517 m)—Obszar (487 m)—Kowalowy (508 m)—Wyszowa (409 m)—Lisowc (561 m)	15/12																																																																				
447	Łlesna lub Łowczówek—Obelisk pod Łowczówkiem—Wiel (526 m)—Gromnik	5/5																																																																				
448	Tarnob—Góra św. Marcina (564 m)—Górskie (467 m)—Łowczówek	6/6																																																																				
449	Brzostek—Brezina (529 m)—Chelm (552 m)—Sępalska—Fryszak	8/8																																																																				
450	Dukla (lub Labotowa lub Zawadka Bymanowska)—Cergowa Góra (718 m)	5/2																																																																				
451	Łwonez Zdroj—Łwonez—Cergowa Góra (718 m)—Dukla	6/6																																																																				
452	Łwonez Zdroj—Sucha Góra (698 m)	4																																																																				

ale i okolicy. Już wtedy doceniano znaczenie wyciągu fizycznego jako jednej z form terapii, a przy okazji propagowano uprawianie turystyki. Znakarze Jasielskiego Oddziału PTTK prowadząc badania starych dokumentów, przewodników i wydawnictw Towarzystwa Tatrzańskiego postawili sobie za cel odnalezienie Magóry Jasielskiej i przywrócenie jej należnego miejsca na szlaku.

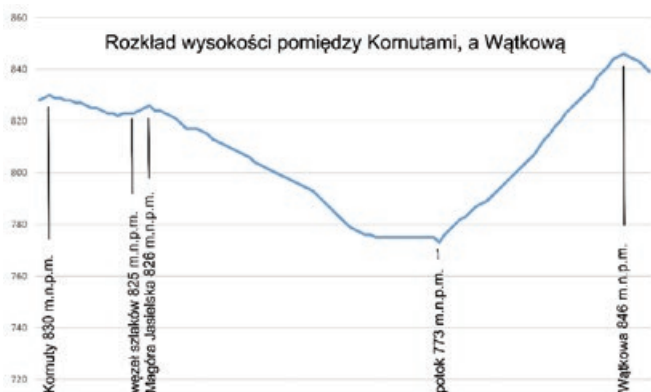

Regulamin Górskiej Odznaki Turystycznej PTT z 1936 r., w grupie górskiej XII Beskidy Środkowe, w części B „Od Gorlic po Duklę i Tarnów” w spisie tras punktowanych wymienia Magórę Jasielską, (833 m) na trasie z Męciny na Wątkową i Przegoniny na Wątkową. Takie same zapisy znajdują się jeszcze w ostatnim regulaminie GOT wydanym przez PTT w 1949 r⁸, i kolejnym z 1951 r. wydanym przez Polskie Towarzystwo Turystyczno Krajoznawcze.⁹ W kolejnych regulaminach GOT wydanych przez PTTK zmieniony został sposób zapisu tras punktowanych i takim to sposobem Magóra Jasielska zniknęła z regulaminu GOT. Gwoli sprawiedliwości na mapach obejmujących ten fragment Beskidu Niżskiego, nawet tych wojskowych, które są bardzo dokładne nie wskazano kulminacji Magóry Jasielskiej. I tak z upływem czasu odeszła w zapomnienie. Prowadząc prace badawcze jasielscy znakarze podjęli się ustalenia lokalizacji jej wierzchołka i pracowicie z gps-em przemierzali kilkakrotnie fragment

trasy pomiędzy Kornutami, a Wątkową. Na początek należało skalibrować gps z wysokościami szczytów podanymi wg. mapy, ale okazało się, że nieścisłości dotyczą też wysokości podanych w regulaminie PTT z 1936 r., np. przy Kornutach podano 837 m, a współcześnie przyjmuje się wysokość 830 m n.p.m. Podobnie Wątkowa, tutaj różnica jest mniejsza; regulamin PTT podaje 847 m, a obecnie jest 846 m n.p.m. Przed nami stało trudne zadanie. Czy dzisiaj w maju 2019 r. jesteśmy w stanie odnaleźć wierzchołek w paśmie Magury Wątkowskiej, którego wysokość odpowiada 833 m? Po kilkukrotnych pomiarach wysokości na całym odcinku pomiędzy Kornutami, a Wątkową wytypowaliśmy niewielką kulminację 826 m n.p.m. Różnica, pomiędzy dawnymi wysokościami, a obowiązującymi obecnie na Kornutach wynosi 7 m. Podobna różnica dotyczyłaby Magóry Jasielskiej 833 m (stara wysokość) i ustalona z gps 826 m n.p.m. Co do tej lokalizacji utwierdził nas fakt, że najniższe położone miejsce pomiędzy Kornutami, a Magorą Jasielską znajduje się na wysokości 822 m n.p.m. Ostatecznie 4 maja 2019 r. wyznaczono szczyt Magóry Jasielskiej. Zlokalizowano go kilkadziesiąt metrów na wschód od węzła szlaków: żółtego z Folasza ze szlakiem zielonym.

Następnym krokiem, było ustawienie słupa z tabliczką. Nie bez znaczenia jest współpraca z Dyrekcją Magurskiego Parku Narodowego, która poparła pomysł oznaczenia kulminacji Magóry Jasielskiej,

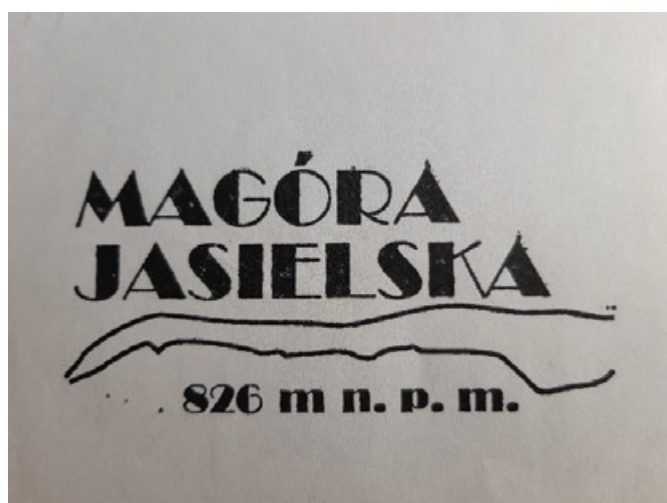

a dzięki życzliwości i wsparciu Pana Sławomira Basisty, który pomógł zgromadzić niezbędne materiały do budowy słupa, udało się to przedsięwzięcie sfinalizować. Jasielscy znakarze wspólnym wysiłkiem przetransportowali z Bartnego słup i jego podstawę. Sam transport materiałów na szczyt pasma Magury Wątkowskiej odbył się przy wsparciu mieszkańców Bartnego. Ciągnikiem przewieziono słup i jego podstawę do węzła szlaków pod Kornutami. Dalej już znakarze, na własnych nogach przenieśli do miejsca docelowego słup i pozostałe materiały.

Po niespełna godzinnej pracy słup został ustawiony. Ostatecznie 12 października 2019 r. reaktywowano pamięć o Magórze Jasielskiej. Na słupie

Nowo ustawiony słup na Magórze Jasielskiej – od lewej Sławomir Basista (MPN), Piotr Borkowski, Tomasz Wrona, Aleksander Borkowski (PTTK O Jasło)

umieszczono skrytkę z pamiątkowym stemplem. Mamy głębokie przekonanie, że turyści docenią tę część Beskidu Niskiego i z ciekawości zerkną do starych dokumentów związanych z tym regionem. Innych może zachęci możliwość przybicia do książeczki GOT stempla okolicznościowego, a jeszcze inni pokażą się na Magórze Jasielskiej z czystej sympatii do Beskidu Niskiego. Choć pewnie na mapach, tak jak do tej pory sama kulminacja szczytu Magóry nie będzie widoczna, to PTTK Oddział w Jasle wspólnie z Magurskim Parkiem Narodowym będą czynić starania, żeby Magóra Jasielska kojarzyła się z Beskiem Niskim i Pasmem Magury Wątkowskiej.

PRZYPISY

- 1 Nazwy wymienione w publikacji: Wojciech Krukar „Przyczynki nazewnictwa do historii osadnictwa dorzecza górnego Sanu <http://www.biblioteka.sanok.pl>,
- 2 Wymienione w publikacji w języku rumuńskim: dr. Simona Condurateanu „Istorie și toponimie românească în Carpații situați în afara României”, Dacia Magazin nr 58, maj 2008,
- 3 Por. hasło mogiła Bruckner A. Słownik etymologiczny języka polskiego 1957,
- 4 Informator Turystyczny i Regulamin Górskiej Odznaki Turystycznej PTT, str. 97–100 grupa XII Beskidy Środkowe, wydawca Zarząd Główny PTT Kraków 1949,
- 5 Regulamin Górskiej Odznaki Turystycznej GOT oraz ABC Górskiego Turysty str. 73–76 grupa XI Beskidy Środkowe, PTTK Kraków 1951,
- 6 GOT Regulamin Górskiej odznaki Turystycznej ABC Górskiego Turysty str. 85–88 (Beskid Niski i pogórze Beskidu Niskiego) PTTK Kraków 1953,
- 7 <http://www.cotg.pttk.pl/got/>,
- 8 Informator Turystyczny Regulamin Górskiej Odznaki Turystycznej W. Krygowski wyd. Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego Kraków 1949,
- 9 Regulamin Górskiej Odznaki Turystycznej GOT oraz ABC górskiego turysty opracował W. Krygowski wyd. PTTK Kraków 1951 s. 74.

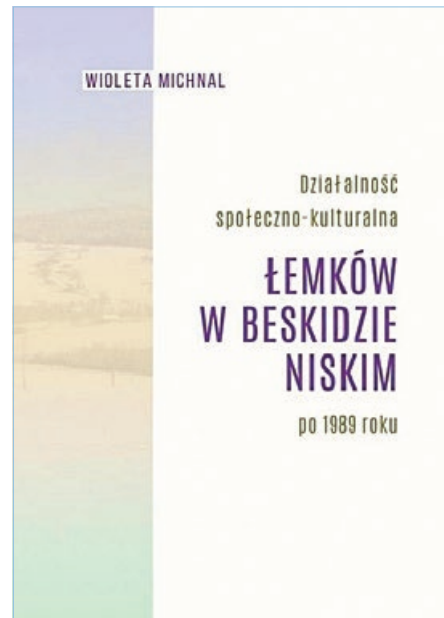
Do poczytania

Sławomir Springer

Magurski Park Narodowy

Działalność społeczno-kulturalna Łemków w Beskidzie Niskim po 1989 roku

Wioleta Michnal

Na rynku wydawniczym ukazała się kolejna pozycja dotycząca Łemków, wydana przez Oficynę Wydawniczą Ruthenicart z Krosna. Tym razem dotyczy ona czasów współczesnych, choć siłą rzeczy nie brakuje w niej nawiązań do nieodległej, brutalnej dla społeczności łemkowskiej i nie tylko historii związanej z II wojną światową i jej następstwami. Książka jest wynikiem wieloletnich badań autorki pochodzącej z Dębowca, a więc nieopodal granic niegdysiejszej Łemkowiny, jest pracą doktorską (Uniwersytet Rzeszowski) do-

stosowaną do publikacji książkowej. Autorka z encyklopedyczną skrupulatnością przedstawia zebrane informacje na temat narodzin i funkcjonowania łemkowskich organizacji społecznych od 1989 roku, także o historii zmian polityki kolejnych rządów RP w stosunku do mniejszości łemkowskiej, opisuje inicjatywy kulturalne, społeczne, oświatowe i religijne Łemków. „Działalność...” jest ciekawą pozycją, szczególnie dla osób szukających wiedzy na temat współczesnych losów mniejszości łemkowskiej w Polsce.

Wystawa przed Ośrodkiem Edukacyjno-Muzealnym im. Jana Szafrąńskiego w Krempnej

Tekst i zdjęcia: Małgorzata Pichura

Magurski Park Narodowy

W grudniu, na dziedzińcu OEM ustawiona została nowa wystawa fotografii przyrodniczej, zrealizowana w ramach projektu POIS. 02.04.00-00-0101/16 pn. „Przybliżyć naturę”. Prezentuje ona 20 kadrów z Magurskiego Parku Narodowego, autorstwa Damia-

na Nowaka, kierownika Zespołu ds. Ochrony Przyrody MPN. Zestawione zdjęcia rozległych krajobrazów, wnętrza lasu, czy makrofotografie natury składają się w całość przedstawiającą walory i unikatowość obszaru MPN. Wystawa jest z założenia mobilna, Magurski Park Narodowy chętnie wypożyczy ją innym instytucjom. Zachęcamy lokalne jednostki administracji samorządowych, instytucje kultury, edukacji i wszelkie zainteresowane organizacje do współpracy.

Przyroda mniej znana

Sławomir Springer

Magurski Park Narodowy

Brody i wąsy na drzewach

Kiedyś brodaczki i im pokrewne określano w systematyce biologicznej mianem porostów, obecnie jest to określenie nieformalne. Nieco szerzej o porostach przeczytają Państwo w jednym z kolejnych numerów MAGURY, tutaj nadmienię tylko, że są one zaliczane do grzybów i są wytworem symbiozy grzybów i cyjanobakterii (sinic) i, co ważne, nie są pasożytami. Brodaczki obecnie to rodzaj grzybów workowatych z rodziny tarczownicowatych o nadzwyczajnych cechach związanych z ich środowiskiem występowania. Nie spotkamy ich w pierwszym, lepszym lesie. Długie, nawet 40-centymetrowe „brody” brodaczek, zwisające z gałęzi i pni wielkich drzew kojarzą mi się z prawdziwymi, starymi lasami. Takich lasów jest w Polsce bardzo mało, lecz mniejsze egzemplarze brodaczek, które być może rozwiną się we wspaniałe okazy można zobaczyć również w Magurskim Parku Narodowym. Co ciekawe, w pobliżu miejsc, gdzie brodaczki występują w lesie, zdarza się spotkać malutkie kępki również na starych płotach! Jednak większość brodaczek wymaga lasów dojrzałych wiekowo, z dużą ilością martwego drewna, będącego rezerwuarem wilgoci, lasów o naturalnym, nie zaburzonym zabiegami gospodarczymi zwarcium, powodującym zacienienie wnętrza i odporność na przesuszenie wiatrem. Takie „lasy – gąbki” są gwarancją długookresowo stabilnych warunków. Jak łatwo się domyślić, obecnie, w dobie powtarzających się suchych lat czy mniej niż kiedyś śnieżnych zim, nadeszły dla naszych bohaterów ciężkie czasy. Tym bardziej cenne jest więc zatrzymanie wody w lesie wszelkimi sposobami. Od ponad 100 lat porostów używa się jako wskaźników jakości powietrza, ponieważ wiele z nich ma wąskie, ściśle określone wymagania i drobne pogorszenie warunków bytowych odbija się na ich kondycji i częstotliwości występowania. Nasze brodaczki na przykład są doskonałym wskaźnikiem zanieczyszczenia powietrza dwutlenkiem

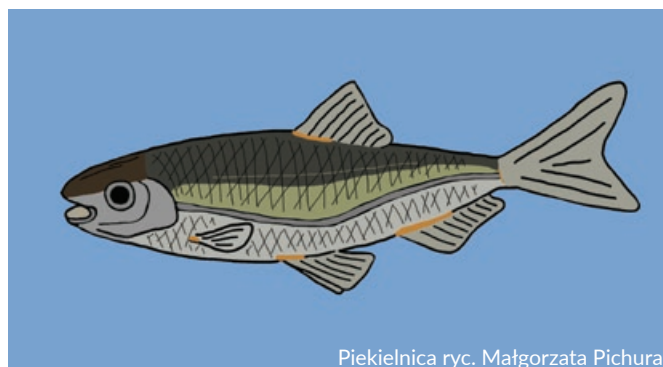

Krzaczasta brodaczka pośród plech innych porostów fot. S. Springer

siarki – bardzo źle znoszą jego obecność. W Polsce występuje 51 gatunków brodaczek, z czego poza 2 objętymi ochroną częściową pozostałe są ściśle chronione. W Magurskim Parku Narodowym do tej pory znaleziono 2 gatunki – brodaczka kępkowa i brodaczka zwyczajna, jednak ich rozróżnianie jest bardzo trudne i nawet wytrawni biolodzy miewają w tym zakresie trudności, może zatem jest jeszcze coś do odkrycia?

Piekielnica – coraz rzadsza kuzynka karpia

Najbardziej znane ryby w Polsce to pewnie karp, pstrąg, okoń, szczupak, a kto słyszał o piekielnicy? Kto widział w terenie... No właśnie, ryby nam, istotom naziemnym, nie rzucają się w oczy, a byłoby co oglądać, bo w kraju występuje ich około 120 gatunków. Piekielnica należy do rodziny karpowatych, nie jest licznie występującą rybą, choć dość rozpowszechnioną, bywa mylona z ukleją do której jest podobna (tłumaczenie nazwy naukowej *Alburnoides bipunctatus* to: uklejopodobna dwukropkowana). Nie znajdziemy jej w dorzeczu środkowej i dolnej Odry i w rzekach Przymorza, poza tym obszarem owszem, choć jest rzadka i coraz rzadsza, wg literatury ichtiologicznej (rozdział o rybach w monografii przyrodniczej MPN) należy do najbardziej zagrożonych gatunków ryb, spadek jej liczebności jest bardzo wyraźny. Na szczęście dorzecze górnej Wisłoki, czyli obszar Magurskiego Parku Narodowego jest jeszcze jednym z niewielu obszarów gdzie ta wrażliwa na zanieczyszczenia wody ryba jest jeszcze liczna. W większości rzek Podkarpacia liczna wcześniej ryba zanika. Powodem takiego stanu rzeczy są zmiany charakteru rzek poprzez działania człowieka. Piekielnica żyje stadnie, w wartkach i czystych rzekach i potokach o piaszczystym i żwirowym dnie. Osiąga zwykle 10–15 cm długości, charakterystyczna dla niej jest linia naboczna – czarna, dwurzędowa i opadająca łukowato ku dołowi. Nad linią mieni się tęcza smuga. Piekielnica żywi się owadami wodnymi i zbieranymi z powierzchni, skorupiakami i roślinami. Jest objęta częściową ochroną, choć do 2014 roku była ściśle chroniona. Godne polecenia materiały filmowe o piekielnicy, kręcone kamerą podwodną w jednej z polskich rzek można zobaczyć na popularnym serwisie wideo w internecie.

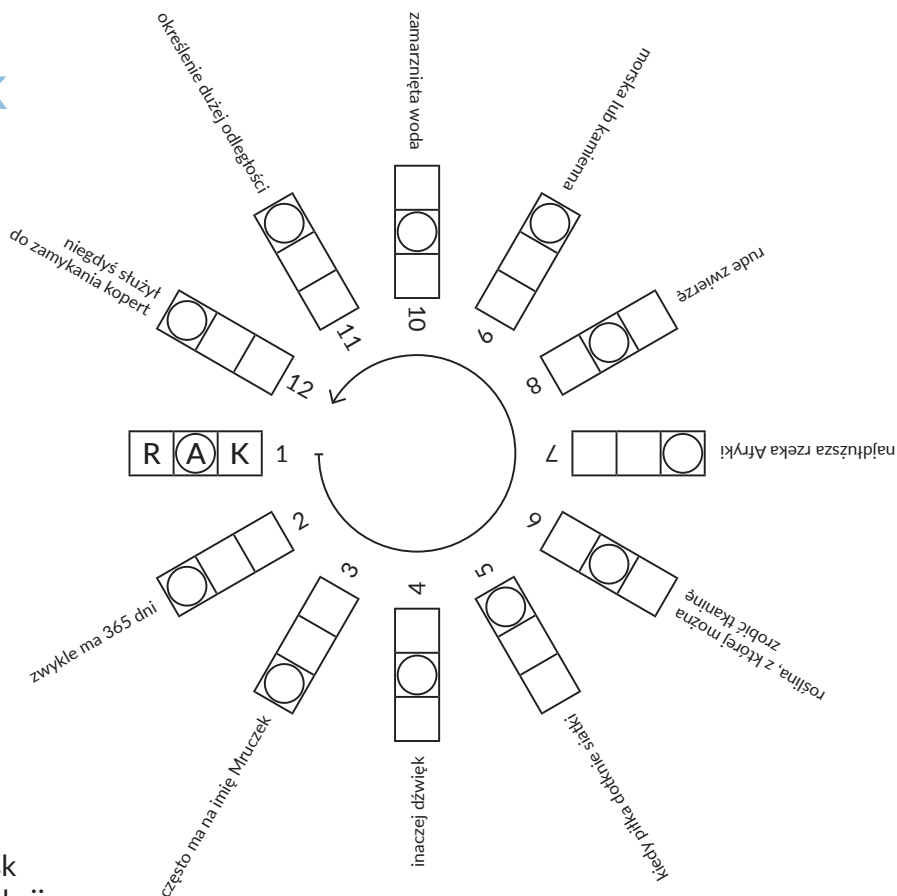

Piekielnica ryc. Małgorzata Pichura

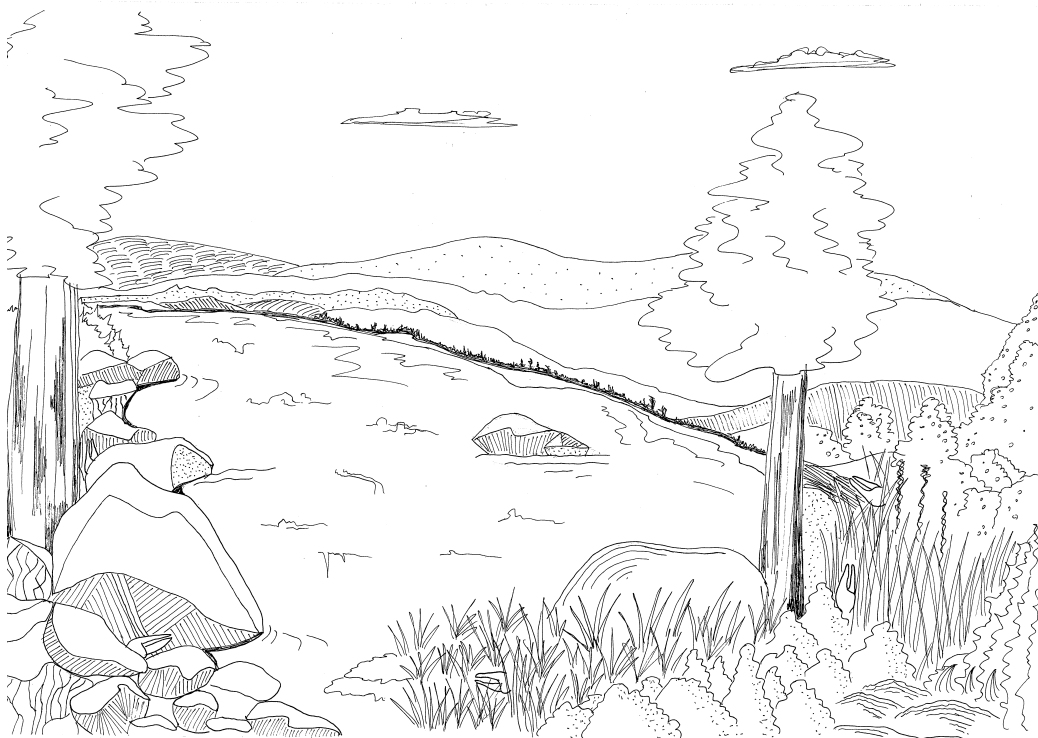
Młody Przyrodnik

Magdalena Kuś
Magurski Park Narodowy

1.
Wszystkie słowa prowadzą do... raka!
Taka zasada obowiązuje w tej zabawie.
W podanym słowie zamień zaznaczoną literę na inną, tak by z liter można było ułożyć słowo zgodne z podpowiedzią.
Czy uda Ci się wrócić do raka?

2.
W 2017 roku miała miejsce akcja „Szukamy raków”. Udało się wówczas odnaleźć w Karpatach wiele stanowisk tego gatunku. Ty też przyłącz się do akcji i spróbuj poszukać raków, które ukryły się na obrazku. Jeżeli odnalezioną liczbę raków wpiszesz w puste miejsce w równaniu i poprawnie je rozwiążesz, to dowiesz się ile z około stu miejsc występowania raków w całej Polsce znajduje się polskiej części Karpat.

$$\frac{(\square + 3) \times 6}{9 - 7} + 1 = \square$$

Tyle ze stu polskich stanowisk raków znajduje się w Karpatach!

Odpowiedź do zad. 2: Na rysunku są szczytce 5 raków, więc wynikiem równania jest 25

